Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
M. SZPUNAR
представено на 26 октомври 2016 година[1]

Дело C-507/15

Agro Foreign Trade & Agency Ltd
срещу
Petersime NV

(Преюдициално запитване, отправено от Rechtbank van Koophandel te Gent (Търговски съд Гент, Белгия)

„Директива 86/653/ЕИО — Търговски представител, извършващ дейност в Турция — Споразумение за асоцииране ЕС — Турция — Член 14 — Допълнителен протокол — Член 41, параграф 1“

1. По настоящия случай, в който търговец принципал се намира в Европейския съюз, а търговски представител е установен и извършва дейност в Турция, запитващата юрисдикция иска пояснения по два въпроса: Първо, може ли държава членка да транспонира Директива 86/653/ЕИО[2] по такъв начин, че да ограничи приложението на разпоредбите на Директивата до случаите, в които търговският представител упражнява дейността си само в рамките на вътрешния пазар.

2. Отговорът ми е „да“.

3. Второ, изключено ли е такова ограничаване по силата на разпоредбите на Споразумението за асоцииране между Европейската икономическа общност и Турция, подписано в Анкара на 12 септември 1963 г. от Република Турция, от една страна, и от държавите членки на ЕИО и от Общността, от друга, и сключено, одобрено и утвърдено от името на Общността с Решение 64/732/ЕИО на Съвета от 23 декември 1963 година (ОВ C 113, 1973 г., стр. 1) (наричано по-нататък „Споразумението за асоцииране“) и на Допълнителния протокол, подписан на 23 ноември 1970 г. в Брюксел и сключен, одобрен и утвърден от името на Общността с Регламент (ЕИО) № 2760/72 на Съвета от 19 декември 1972 г. (ОВ L 361, 1977 г., стр. 60; Специално издание на български език, 2007 г., глава 11, том 1, стр. 37) (наричан по-нататък „Допълнителният протокол“).

4. Отговорът ми е „не“.

1 — Език на оригиналния текст: английски.

2 — Директива на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители (ОВ L 382, 1986 г., стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 176).

I – **Правна уредба**

A – *Правото на Съюза*

1. Директива 86/653

5. Второ съображение от Директива 86/653 гласи:

„[…] различията в националните правни системи, отнасящи се до търговското представителство, значително засягат условията за конкуренция и упражняването на тази дейност в рамките на Общността и са в ущърб както на закрилата, предоставена на търговските представители по отношение на техните принципали, така и на сигурността на търговските сделки; […]освен това, тези различия са такива, че значително възпрепятстват сключването и функционирането на договорите за търговско представителство, когато принципалът и търговските представители са установени в различни държави членки“.

6. Съгласно член 17, параграф 1 от Директива 86/653:

„Държавите членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че търговският агент, след прекратяването на договора за представителство, е обезщетен в съответствие с параграф 2 или е обезщетен за вреди в съответствие с параграф 3“.

2. Споразумение за асоцииране

7. Член 9 от Споразумението за асоцииране гласи следното:

„Договарящите се страни приемат, че в областта на прилагане на споразумението, и без да се нарушават специалните разпоредби, които биха могли да бъдат приети по силата на член 8, всяка дискриминация, свързана с национална принадлежност, е забранена съгласно принципа, посочен в член 7 от Договора за създаване на Европейската общност“.

8. В съответствие с член 14 от Споразумението за асоцииране:

„Договарящите се страни се споразумяват да се ръководят от членове 55, 56 и членове 58—65 включително от Договора за създаване на Европейската общност, за да се премахнат ограниченията, които съществуват между тях относно свободното предоставяне на услуги“.

3. Допълнителен протокол

9. Член 41 от Допълнителния протокол гласи следното:

„1. Договарящите страни ще се въздържат от въвеждане помежду си на нови ограничения, свързани със свободата на установяване и свободата на предоставяне на услуги.

2. Съветът за асоцииране определя в съответствие с посочените принципи в членове 13 и 14 от [Споразумението за асоцииране], календарния график и правилата, по които договарящите страни ще премахнат постепенно помежду си ограниченията, свързани със свободата на установяване и свободата на предоставяне на услуги.

[…]“.

Б – *Белгийското право*

10. Член 27 от wet van betreffende de handelsagentuurovereenkomst (Закон относно договорите за търговско представителство) от 13 април 1995 г. (наричан по-нататък „Handelsagentuurwet“), с който Директива 86/653 е транспонирана в белгийското право, гласи следното:

„Всяка дейност на търговски представител с основно място на стопанска дейност в Белгия се урежда от белгийския закон и спрямо нея компетентни са белгийските съдилища, освен ако не се прилагат международни споразумения, по които Белгия е страна“.

II – **Факти, производство и преюдициални въпроси**

11. Agro, ищецът в главното производство, е установено в Анкара (Турция) предприятие с предмет на дейност внос и дистрибуция на селскостопански продукти. Petersime, ответникът в главното производство, е установено в Олсене (Белгия) предприятие с предмет на дейност разработване, производство и доставка на люпилни съоръжения и принадлежности за пазара на птиче месо.

12. На 1 юли 1992 г. в Турция Petersime сключва договор за продажба на своите люпилни съоръжения и принадлежности с търговски представител — физическо лице, като съгласно договор от 1 август 1996 г. в неговите права и задължения по-късно встъпва фирма Agro. Съгласно договора Petersime предоставя на Agro изключителни права за продажба на продуктите му в Турция. Договорът, който първоначално е сключен за срок от една година, предвижда автоматично подновяване всяка година за срок от още дванадесет месеца, освен ако не бъде прекратен от някоя от страните с препоръчано писмо поне три месеца преди края на съответния едногодишен период. Договорът съдържа и клауза, съобразно която той се урежда от белгийския закон, като в случай на спор компетентни са само съдилищата на Гент.

13. С писмо от 26 март 2013 г. Petersime отправя предизвестие за прекратяване на договора към 30 юни 2013 г. В писмо от 28 октомври 2013 г. Agro обявява, че Petersime е изпаднало в забава с плащането на обезщетение при едностранното прекратяване на договора, с плащането на парична компенсация, с обратното вземане на оставащите наличности, както и с плащането на неиздължени вземания.

14. На 15 януари 2015 г. Agro предявява иск пред запитващата юрисдикция срещу Petersime, с който претендира обезщетение при едностранно прекратяване на договора, парична компенсация, вземане обратно на оставащите наличности и плащане на неиздължени вземания.

15. В подкрепа на исковата си молба Agro поддържа, че се прилагат разпоредбите на Handelsagentuurwet, тъй като страните са направили валиден избор на белгийското право. В отговор на това Petersime твърди, че единствено приложимо е общото белгийско право, тъй като Handelsagentuurwet се прилагал само доколкото търговският представител извършва дейност в Белгия, което обстоятелство не е налице в разглеждания случай.

16. Според запитващата юрисдикция Agro и Petersime изрично са избрали като приложимо белгийското право в сключения между тях договор. Въпреки всичко, това не означавало непременно приложимост на Handelsagentuurwet към настоящия случай. Изглежда запитващата юрисдикция приема, че член 27 от Handelsagentuurwet изгубва императивния си характер при фактически състав като разглеждания в случая, при който търговски представител е установен и извършва дейността си извън Белгия.

17. Именно в контекста на това производство, с акт от 3 септември 2015 г., постъпил в Съда на 24 септември 2015 г., Rechtbank van Koophandel te Gent (Търговски съд Гент), поставя следния преюдициален въпрос:

„Съвместим ли е [Handelsagentuurwet], с който [Директива 86/653] е транспонирана в белгийското право, с тази директива и/или с разпоредбите на Споразумението за асоцииране, чиято изрична цел е присъединяването на Турция към Европейския съюз, и/или с взаимните задължения на Турция и на Европейския съюз за премахване на ограниченията по отношение на свободното движение на услуги между тях, при положение че [Handelsagentuurwet] предвижда, че се прилага само по отношение на търговски представители с основно място на стопанска дейност в Белгия, и че не е приложим, когато установен в Белгия търговец принципал и установен в Турция търговски представител изрично са избрали белгийското право за приложимо право?“.

III – **Анализ**

18. С първата част на въпроса си запитващата юрисдикция иска по-същество да се установи дали Директива 86/653 допуска закон на държава членка, съгласно който закрила по силата на тази директива се предоставя само когато търговски представител извършва дейността си в тази държава членка, а не когато търговецът принципал е установен в тази държава членка, а търговският представител е установен и извършва дейност в Турция.

19. С втората част на въпроса си запитващата юрисдикция иска пояснения дали Споразумението за асоцииране или Допълнителният протокол допускат закон на държава членка, съгласно който закрила по силата на Директива 86/653 се предоставя само когато търговски представител извършва дейността си в тази държава членка, а не когато търговецът принципал е установен в тази държава членка, а търговският представител е установен и извършва дейност в Турция.

20. След кратки предварителни бележки ще анализирам този въпрос първо от гледна точка на Директива 86/653 и след това от гледна точка на Споразумението за асоцииране и Допълнителния протокол.

A – *Предварителни бележки*

1. Тълкуване на член 27 от Handelsagentuurwet на национално равнище

21. Налице е явно несъответствие между тълкуването на член 27 от Handelsagentuurwet, направено от запитващата юрисдикция, от една страна, и от белгийското правителство, от друга.

22. Белгийското правителство твърди в съдебното заседание, че разглежданият в производството на национално равнище белгийски закон, и по-точно член 27 от Handelsagentuurwet, няма този самоограничителен характер, който запитващата юрисдикция твърди, че притежава. Тоест според белгийското правителство тази разпоредба се прилага също и по отношение на случай като разглеждания, което означава, че ако страните са избрали за приложимо белгийското право, дейността на търговския представител извън Белгия, или всъщност извън Европейския съюз, също попада в обхвата ѝ.

23. Запитващата юрисдикция трябва да разгледа тези аргументи, тъй като, ако това твърдение се окаже вярно, отправеният от запитващата юрисдикция въпрос би бил не само хипотетичен, но също и безпредметен.

24. Тъй като обаче преюдициалното производство е производство между *съдилища*, диалог между съдии, Съдът е обвързан от националната правна уредба, както е описана от националния *съд* в акта за преюдициално запитване. В това отношение само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени предвид особеностите на делото както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда [3].

25. В настоящия случай националният съд, който е установил намерението на страните и счита белгийското право за приложимо към договора между страните, трябва да реши точно кои разпоредби от това право уреждат договорното правоотношение.

26. Ето защо анализът ми се основава на предположението, че прилаганият в Белгия член 27 от Handelsagentuurwet не намира приложение към случай като разглеждания.

2. Относно международното частно право

27. Директива 86/653 не съдържа стълкновителна норма [4].

28. На първо място, следва да се подчертае, че запитващата юрисдикция не би била компетентна да отправя въпроси, свързани с тълкуването на Римската конвенция [5], която изглежда по принцип приложима *ratione temporis* [6], тъй като това право е ограничено до националните юрисдикции от последна инстанция [7].

29. Във всеки случай както Римската конвенция, така и „Регламент Рим I“, предвиждат страните да направят валиден избор на право, което да урежда договорното им правоотношение.

30. След като за запитващата юрисдикция няма никакво съмнение, че страните са избрали за приложимо белгийското право, няма смисъл да се разглеждат стълкновителни норми. Както казах по-горе, основният проблем на националният съд е да реши кои разпоредби от белгийското право са приложими. За тази цел националният съд иска да установи две неща. Първо, дали белгийският законодател правилно е транспонирал Директива 86/853. Второ, дали белгийското законодателство е съвместимо със Споразумението за асоцииране с Турция.

31. При анализа на преюдициалния въпрос първо ще разгледам Директива 86/853, а след това Споразумението за асоцииране.

3 — Вж. например решение от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 28 и цитираната съдебна практика).

4 — Вж. също в това отношение *Basedow*, J. Europäisches Internationales Privatrecht. In — Neue Juristische Wochenschrift, 1996, p. 1921—1929, p. 1925, който посочва произтичащите от това трудности във връзка с третирането на случаи с участието на трети страни.

5 — Конвенция за приложимото право към договорните задължения, открита за подписване в Рим на 19 юни 1980 г. (ОВ L 266, 1980 г., стр. 1; ОВ L 347, 2007 г., стр. 3).

6 — По отношение на договори, сключени след 17 декември 2009 г., Римската конвенция е заменена с Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (ОВ L 177, 2008 г., стр. 6), вж. член 28 от този регламент.

7 — Съгласно член 1 от Първия протокол от 19 декември 1988 г. относно тълкуването на Римската конвенция от Съда (ОВ C 27, 1998 г., стр. 47; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 170), който е влязъл в сила на 1 август 2004 г., Съдът е компетентен да се произнася по преюдициални запитвания за тълкуването на разпоредбите на тази конвенция. Запитващата юрисдикция не фигурира в списъка, който се съдържа в член 2, буква а) от този протокол като юрисдикция, която може да поиска от Съда да постанови преюдициално решение (в Белгия само Cour de cassation и Conseil d'État имат такава компетентност).

Б – *По първата част на въпроса: относно Директива 86/653*

1. Цел и структура

32. Директива 86/653 (наричана по-нататък „Директивата“) има за цел да хармонизира правото на държавите членки, уреждащо правоотношенията между страните по договор за търговско представителство [8]. Съдът многократно е пояснявал, че Директивата е насочена по-специално към предоставянето на правна закрила на търговските представители в отношенията им с техните принципали и към установяването (в членове 13—20 от нея) на правила, уреждащи inter alia сключването и прекратяването на договора за представителство [9]. Директивата установява императивни [10] правила, които предвиждат минималната закрила на търговския представител [11]. Следователно предвидените в член 17 от Директивата правила за предоставяне на обезщетение на търговските представители при прекратяване на договора с принципала трябва да се тълкуват в смисъл, че обслужват целта за закрила на търговските представители [12].

33. Това, което не се посочва в Директивата, е териториалният ѝ обхват. Тя нито определя дали принципалът трябва да бъде установен някъде по-конкретно, нито указва къде трябва да извършва дейността си търговският представител, за да са приложими разпоредбите на Директивата. Затова въпросът, който възниква, е дали Директивата е предназначена да поражда действие само в рамките на Съюза, тоест на вътрешния пазар, или действието ѝ се простира извън тези рамки [13].

34. Директивата е насочена към хармонизиране на частното право на държавите членки. Тя съдържа някои от основните разпоредби на договора за търговско представителство. Приложимото право към договорите за представителство следва да се определя от действащите в държавата на компетентния съд стълкновителни норми. Приложимото право може да се определи или чрез предвидена от страните клауза за избор на право, както в настоящия случай, или чрез правилата за избор на право, приложими при липса на избор от страните.

35. В резултат на това по принцип, ако към договора за търговско представителство се прилага правото на държава членка, приложими са националните разпоредби, с които се транспонира Директивата. Това обаче не означава, че е абсолютно изключено националният законодател да ограничава териториалния обхват на приложение на разпоредбите за транспониране на тази директива. Ако обаче направи това, последният трябва да има предвид в какви случаи приложението на Директивата е императивно.

8 — Вж. решения от 30 април 1998 г., Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, т. 10), от 13 юли 2000 г., Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, т. 13), от 23 март 2006 г., Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 18), от 26 март 2009 г., Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 14) и от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 36). Вж. също например *Fock*, T. Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2001, p. 25.

9 — Вж. решения от 30 април 1998 г., Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, т. 13), от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 20 и 21), от 23 март 2006 г., Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 19 и 22), от 17 януари 2008 г., Chevassus-Marche (C-19/07, EU:C:2008:23, т. 22) и от 26 март 2009 г., Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 14). Вж. също *Macgregor*, L. Case Comment Compensation for commercial agents: an end to plucking figures from the air?. In — Edinburgh Law Review, 2008, p. 86—93, p. 87.

10 — Вж. решения от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 21 и 22), от 23 март 2006 г., Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 22 и 34) и от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 40).

11 — Вж. решение от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 52). Вж. също *Rott-Pietrzyk*, E. Agent Handlowy — Regulacje Polskie i Europejskie. C.H. Beck, Warsaw, 2006, p. 68.

12 — Вж. решение от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 24).

13 — След Единния европейски акт Договорът, понастоящем в член 26, параграф 2 ДФЕС, определя вътрешния пазар като „пространство без вътрешни граници, в което свободното движение на стоки, хора, услуги и капитали е осигурено в съответствие с разпоредбите на Договорите“. В настоящото заключение, по-специално когато се цитира законодателството на Съюза и съдебна практика, термините „вътрешен пазар“, „общ пазар“ и „единен пазар“ се използват взаимозаменяемо.

36. Какво означава твърдението, че приложението на Директивата е императивно? Тук трябва да се прави разлика между две групи случаи. Първо, „императивният характер“ може да се отнася до разпоредбите, които определят съществените права и задължения на страните по договора за търговско представителство. За тази цел Директивата използва няколко метода, за да опише „императивния характер“ на своите разпоредби. В някои случаи в нея се посочва, че „страните [изобщо] не могат да дерогират“ някои разпоредби[14]. В други случаи в нея се предвижда, че „страните не могат да дерогират“ някои разпоредби „в ущърб на търговския представител“[15] или че някои разпоредби се прилагат „при липсата на някаква договореност по този въпрос между страните“[16]. На последно място, Директивата понякога ограничава договорната автономия на страните по други, по-специфични начини[17].

37. Второ, „императивният характер“ може да се отнася и до териториалния обхват на произтичащата от Директивата закрила. Ето защо възниква въпросът дали намерението на общностния законодател е било да гарантира императивна закрила съгласно Директивата спрямо всички договори за търговско представителство, сключени навсякъде по света, винаги когато с оглед на избора на правни норми приложимо е правото на държава членка (тук, разбира се, се включва изборът на приложимо право, направен от страните). Както ще покажа в следващия анализ, моят отговор е „не“.

38. Проблемът в разглеждания случай е следният: императивна ли е закрилата по членове 17 и 18 от Директивата, ако принципалът е установен в държава членка, а търговският представител е установен и извършва дейност в трета държава?

2. Съдебна практика

39. В решение Centrosteel Съдът е постановил, че „Директивата има за цел да хармонизира правото на държавите членки, уреждащо правоотношенията между страните по договор за търговско представителство, независимо от наличието на трансгранични елементи“[18]. По две причини считам, че това твърдение се отнася само до *случаи в рамките на Съюза*. Първо, то е направено в контекста на хармонизиране правото на *държавите членки*. Второ, Съдът посочва също, че приложното поле на Директивата „следователно е по-широко от основните свободи, предвидени в [ДФЕС]“[19]. Според мен Съдът е искал да подчертае само сравнително общото твърдение, че мярка за хармонизация като Директива 86/653 може да надхвърля рамките на четирите свободи в смисъл, че не се ограничава до транснационални случаи и че не е необходим трансграничен елемент.

40. Следователно решение Centrosteel не може да осигури подходящ отговор в разглеждания случай.

41. По дело Ingmar Съдът обявява разпоредба като член 17 от Директива 86/653 за приложима, макар и договорът да се урежда от правото на трета страна[20]. Съдът е направил това, тъй като търговският представител е извършвал дейност в рамките на вътрешния пазар. По-специално, Съдът е постановил, че „[ф]ункцията, която [членове 17 и 18 от Директивата] изпълняват,

14 — Вж. член 5 от Директива 86/653.

15 — Вж. член 10, параграф 4, член 11, параграф 3, член 12, параграф 3 и член 19 от Директива 86/653.

16 — Вж. член 6, параграф 1 от Директива 86/653.

17 — Вж. член 13, параграф 1 и член 15, параграф 3 от Директива 86/653.

18 — Вж. решение от 13 юли 2000 г., Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, т. 13).

19 — Вж. решение от 13 юли 2000 г., Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, т. 13).

20 — Вж. решение от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 26).

изисква в действителност те да бъдат приложени, щом като ситуацията разкрива тясна връзка с Общността, и по-специално когато търговският представител извършва дейност на територията на държава членка, какъвто и да е законът, по който страните са се споразумели да уредят договора“ [21].

42. Решение Ingmar обаче се отнася до случай, диаметрално противоположен на разглеждания. По това дело принципалът е този, който се намира извън Съюза, а търговският представител — този, който извършва дейност в Съюза, докато в настоящия случай принципалът се намира в Съюза, а търговският представител извършва дейност извън Съюза.

43. В решение Unamar [22] Съдът е постановил, *obiter dicta*, че „членове 17 и 18 от тази директива имат решаващо значение, тъй като определят равнището на закрила, което законодателят на Съюза е счел за разумно да предостави на търговските представители *в рамките на създаването на единния пазар*“ [23].

44. Затова според мен решения Ingmar и Unamar следва да се разбират в смисъл, че членове 17 и 18 от Директива 86/653 се считат за императивни, доколкото всеки път, когато търговски представител извършва дейност в рамките на вътрешния пазар, се предоставя закрилата по членове 17 и 18 от Директива 86/653, независимо от приложимото към договора между страните право. *A contrario*, членове 17 и 18 не са императивни, ако търговски представител извършва дейности извън рамките на вътрешния пазар. Ето защо това предполага, че държавите членки могат да ограничават териториалния обхват на закрилата, предоставена в съответствие с членове 17 и 18, до търговските представители, извършващи дейност в рамките на вътрешния пазар.

3. Текст

45. Съгласно съображение 2 от Директивата „различията в националните правни системи, отнасящи се до търговското представителство, значително засягат условията за конкуренция и упражняването на тази дейност *в рамките на Общността* и са в ущърб както на закрилата, предоставена на търговските представители по отношение на техните принципали, така и на сигурността на търговските сделки“ [24]. Това съображение гласи също, че „тези различия са такива, че значително възпрепятстват сключването и функционирането на договорите за търговско представителство, когато *принципалът и търговските представители* са *установени в различни държави членки*“ [25].

46. Също така съображение 3 от Директивата гласи, че „търговията със стоки *между държавите членки* трябва да се извършва при условия, които са сходни на тези на *единния пазар*, и това поражда необходимост от сближаване на правните системи на държавите членки до степента, необходима за доброто функциониране на *Общия пазар*“ [26].

47. Подобна формулировка според мен е индикация, че Директива 86/653 се ограничава до случаите в рамките на вътрешния пазар, за разлика от случаите извън тези рамки [27].

21 — Вж. решение от 9 ноември 2000 г., Ingmar(C-381/98, EU:C:2000:605, т. 25).

22 — В дело Unamar се разглежда случай в рамките на Съюза, който се отнася до приложението на правилното (гражданско) право на едната от две държави членки, като и двете са транспонирали правилно Директива 86/653, вж. решение от 17 октомври 2013 г. (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 51)

23 — Вж. решение от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 39). Курсивът е мой.

24 — Курсивът е мой.

25 — Курсивът е мой.

26 — Курсивът е мой.

27 — Ако се разглежда от такава гледна точка, посоченото по-горе решение Centrosteel, не противоречи на направения от мен извод.

4. История на създаването

48. В първоначалното предложение на Комисията се споменават търговските представители, извършващи дейност извън Съюза. Проектът на член 35, параграф 1 гласи, че когато страните се отклоняват в ущърб на търговския представител от цял набор от разпоредби на Директивата, уточнени към онзи момент, подобни уговорки се считат за недействителни. Член 35, параграф 2 пък гласи, че „[о]свен в случаите на дерогация по член 21, параграф 4 и член 33, страните могат да се отклоняват от задължителните разпоредби, посочени в горния параграф, и по отношение на тези дейности, които търговският представител извършва извън Общността“ [28].

49. Директива 86/653 не съдържа разпоредба, подобна на член 35, параграф 2 от първоначалния проект. Това би могло да означава, че към този момент Съветът не е искал да ограничава Директивата до вътрешния пазар.

50. Това обаче не е прочитът на Директивата, който бих предложил на Съда. Доколкото мога да установя, пълният текст на проекта на член 35 е премахнат в хода на законодателния процес, тъй като Парламентът е счел, че предложеният в *параграф 1* от него списък от разпоредби е твърде строг [29]. Парламентът обаче не критикува посочването на „дейностите, които търговският представител извършва извън Общността“. Оттук правя извода, че Парламентът одобрява това териториално разграничение.

51. В същия ред на мисли Икономическият и социален комитет има известни забележки по отношение на член 35 от проекта, които според мен също са ограничени до определянето на обхвата на императивните разпоредби [30].

52. В резултат от това преработеният проект на Комисията съществено променя текста на член 35, параграф 1, но оставя непроменен параграф 2 [31].

53. Когато Директива 86/653 е приета от Съвета няколко години по-късно, проектът е изменен съществено. За разлика от предложението, Директивата вече не цели да уреди всички правни въпроси, свързани с договорите за търговско представителство. Почти половината от предложените разпоредби са изоставени [32]. В тази връзка вече няма разпоредба като член 35 от проекта. Най-близката по смисъл до тази първоначално предложена разпоредба е член 19 от Директива 86/653, съгласно който страните не могат да се отклоняват от разпоредбите на членове 17 [33] и 18 [34] в ущърб на търговския представител, преди срокът на договора за представителство да е изтекъл.

28 — Вж. Предложение на Комисията за Директива на Съвета относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители, представено от Комисията на вниманието на Съвета на 17 декември 1976 г. (ОВ C 13, 1977 г., стр. 2).

29 — Вж. Резолюция относно становището на Европейския парламент по предложението на Комисията на Европейските общности до Съвета във връзка с Директива относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители (ОВ C 239, 1978 г., стр. 20), точка 17: „[…] изглежда прекалено дългият списък с разпоредби, съдържащи се в член 35, прави Директивата твърде негъвкава и затова моли Комисията да представи преработен вариант на този член“.

30 — Вж. Становище относно предложението за Директива на Съвета относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители (ОВ C 59, 1978 г., стр. 31), точка 2.9.10: „Комитетът предлага да се премахне позоваването на член 21, параграф 4 в член 35, параграф 2 и приема член 35, параграф 2 в смисъл, че страните по договора са тези, които имат правото да се отклоняват от задължителните разпоредби, посочени в член 35, параграф 1“.

31 — Вж. Изменение от Комисията към предложението за Директива на Съвета относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители (подадено от Комисията до Съвета съгласно член 149, параграф 2 ЕИО на 29 януари 1979 г.) (ОВ C 56, 1979 г., стр. 21).

32 — Вж. *Fock*, T. Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2001, p. 19.

33 — Относно обезщетението [в съответствие с параграф 2] или обезщетението за вреди, или обезщетение за търговския представител при прекратяване на договора за търговско представителство.

34 — Относно изключенията от обезщетението или обезщетението за вреди, посочени в член 17 от Директива 86/653.

54. Ето защо, въпреки че е възможно в резултат от гореизложеното да се направи извод, че териториалният обхват на Директивата е ограничен до дейността на търговските представители в рамките на вътрешния пазар, историята на създаването ѝ има по-скоро неопределен характер по отношение на териториалния ѝ обхват. Не може да се изведе със сигурност нито че разпоредбите на Директивата се ограничават до вътрешния пазар, нито че не се ограничават до него.

5. Целта, свързана с вътрешния пазар

55. Правилата на частното право на Съюза като тези от Директива 86/653 трябва да се преценяват с оглед на контекста и системата на вътрешния пазар [35].

56. Приета през 1986 г. въз основа на сегашните член 53, параграф 1 ДФЕС [36] и член 115 ДФЕС [37], първоначалният замисъл на Директивата е да създаде равни условия за принципали, извършващи дейност на вътрешния пазар чрез търговски представители: за да инвестират и осъществяват търговска дейност, принципалите трябва да познават правилата, които се прилагат спрямо тях, що се отнася до обезщетенията и възнагражденията за търговските представители, които използват.

57. Според мен този свързан с вътрешния пазар замисъл не се поставя под въпрос от последващата постоянна практика на Съда, съгласно която Директивата установява императивни [38] правила, които предвиждат изисквания за *минимална* закрила на търговските представители [39], като Директивата е насочена по-специално към предоставянето на *закрила* на търговските представители в отношенията им с техните принципали [40].

58. От горното правя извода, че Директивата е предназначена само за случаи, при които търговският представител извършва дейност на вътрешния пазар. Следователно определящият фактор е дейността на търговския представител, а не мястото на установяване на принципала [41].

59. Затова при тълкуването на член 27 от Handelsagentuurwet националният съдия трябва да вземе предвид следното: Директива 86/653 изисква подобна разпоредба да обхваща случаите, в които търговски представител извършва дейност в Белгия или другаде в рамките на вътрешния пазар. Директива 86/653 обаче не изисква подобна разпоредба да включва случаи, излизащи извън рамките на вътрешния пазар. Така, независимо дали белгийските органи считат член 27 от Handelsagentuurwet за обхващащ случаи извън рамките на вътрешния пазар или не, това не е въпрос, който Директивата е предназначена да уреди.

35 — Вж. също в тази връзка *Müller-Graff*, P.-Chr. Allgemeines Gemeinschaftsprivatrecht. In — Gebauer, M./Teichmann, Chr. (eds.), Europäisches Privat- und Unternehmensrecht (Enzyklopädie Europarecht, Band 6), Nomos, Baden-Baden, 2014, p. 69—151, в точка 43 и сл.

36 — Предишен член 57, параграф 2 ЕИО.

37 — Предишен член 100 ЕИО. Тази разпоредба изисква гласуване с единодушие в Съвета. Приемането на Директивата предшества Единния европейски акт, който влиза в сила на 1 юли 1987 г. и който въвежда нова разпоредба, член 100а ЕИО (понастоящем 114 ДФЕС).

38 — Вж. решения от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 21 и 22), от 23 март 2006 г., Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 22 и 34) и от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 40).

39 — Вж. решения от 17 октомври 2013 г., Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 52). Вж. също *Rott-Pietrzyk*, E. Agent Handlowy — Regulacje Polskie i Europejskie. C.H. Beck, Warsaw, 2006, p. 68.

40 — И за тази цел установява, inter alia, правила, уреждащи сключването и прекратяването на договори за търговско представителство (членове 13—20 от Директивата). Вж. решения от 30 април 1998 г., Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, т. 13), от 9 ноември 2000 г., Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 20 и 21), от 23 март 2006 г., Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 19 и 22), от 17 януари 2008 г., Chevassus-Marche (C-19/07, EU:C:2008:23, т. 22) и от 26 март 2009 г., Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 14).

41 — От това следва, че ако търговският представител извършва дейност не само в Турция, но също да речем и в Гърция, тогава ще става въпрос за случай в рамките на вътрешния пазар.

6. Предложен отговор

60. Следователно моят отговор на първата част на въпроса е, че член 17 от Директива 86/653 изисква императивна закрила на търговските представители, които извършват дейност в рамките на вътрешния пазар. Той не изключва закон на държава членка, съгласно който такава закрила не се осигурява на търговски представител, който извършва дейността си извън рамките на вътрешния пазар.

B – *По втората част на въпроса: относно Споразумението за присъединяване и Допълнителния протокол*

61. Според мен под „разпоредбите на Споразумението за асоцииране“, които са упоменати от запитващата юрисдикция в преюдициалния въпрос, следва да се разбират член 14 от Споразумението за асоцииране и член 41 от Допълнителния протокол.

62. Освен това в писменото си становище Agro се позовава на член 9 от Споразумението за асоцииране.

1. Член 14 от Споразумението за асоцииране и член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол

63. Член 14 от Споразумението за асоцииране предвижда, че договарящите се страни „се споразумяват да се ръководят от членове 55, 56 и членове 58—65 от [ДФЕС], за да се премахнат ограниченията, които съществуват между тях относно свободното предоставяне на услуги“. Член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол съдържа клауза, която е известна като „клауза stand-still“, съгласно която договарящите страни „ще се въздържат от въвеждане помежду си на нови ограничения, свързани със свободата на установяване и свободата на предоставяне на услуги“.

64. Agro твърди, че е налице ограничение на свободата на турските търговски представители, наети от белгийски дружества, да предоставят услуги, тъй като те не получават същата закрила по силата на Директива 86/653 както търговските представители, които извършват дейност в рамките на вътрешния пазар.

65. Във връзка с това следва да се направят изложените по-долу уточнения.

66. Търговски представител като Agro не може да се позовава на субективно право на свободно предоставяне на услуги по Споразумението за асоцииране или Допълнителния протокол по начин, сравним с този по член 56 ДФЕС.

67. Член 14 от Споразумението за асоцииране и член 41 от Допълнителния протокол не просто транспонират член 56 на равнище ЕС—Турция. Член 56 ДФЕС осигурява по-развито и задълбочено равнище на интеграция между държавите членки на ЕС в рамките на вътрешния пазар, което далеч надхвърля равнището, установено с разпоредбите на Споразумението за асоцииране и Допълнителния протокол към него.

68. Що се отнася до членове 12[42] и 13[43] от Споразумението за асоцииране, Съдът вече е постановил, че никоя от тези разпоредби няма директен ефект, тъй като те не са достатъчно точни и безусловни[44]. Не може да се застъпи друго становище по отношение на член 14 от Споразумението за асоцииране, чиято формулировка е почти идентична с тази на членове 12 и 13. Освен това, както Съдът е постановил в решение Demirkan, използването в член 14 от Споразумението за асоцииране на глаголната форма „да се ръководят“ не задължава договарящите страни да прилагат сами по себе си нито разпоредбите на Договора в областта на свободното предоставяне на услуги, нито приетите с оглед на тяхното изпълнение разпоредби, а единствено да ги смятат за източник на указания за мерките, които следва да бъдат приети, за да се изпълнят определените от споразумението цели[45].

69. Що се отнася до член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол, въпреки че тук Съдът установява, че тази разпоредба по принцип има директен ефект[46], тя поражда такова действие само в случаите, когато турски граждани искат да се установят или да предоставят услуги *на територията на Европейския съюз*. Както е видно от представеното по-горе, настоящият случай не е такъв. Освен това, що се отнася до клаузата„stand-still“ в член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол, като се позовава на постоянната съдебна практика, в решение Demirkan Съдът приема, че тълкуването на разпоредбите на правото на Съюза, [включително и разпоредбите на Договора], не може да бъде приложено автоматично по аналогия към тълкуването на споразумение, сключено между Съюза и трета страна, освен ако в самото споразумение не са предвидени изрични разпоредби в този смисъл[47].

70. В решение Demirkan Съдът отбелязва, че „целта на член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол, както и контекстът, в който се вписва тази разпоредба, разкриват базисни различия с целта и контекста на член 56 ДФЕС“[48]. Вярно е, че дело Demirkan се отнася до извънредния случай на турски гражданин, който е искал да се позове на пасивното право на свободно предоставяне на услуги, за да избегне изискването за виза. Не е изненадващо, че според Съда свободата на предоставяне на услуги в контекста на член 41, параграф 1 от Допълнителния протокол не включва пасивното право на предоставяне на услуги съгласно свързаната с решение Luisi and Carbone[49] съдебна практика[50]. Все пак очевидно посочените по-горе общи изводи от решение Demirkan се прилагат и към разглеждания случай.

2. Член 9 от Споразумението за асоцииране

71. Съгласно член 9 от Споразумението за асоцииране „[д]оговарящите се страни приемат, че в областта на прилагане на споразумението, и без да се нарушават специалните разпоредби, които биха могли да бъдат приети по силата на член 8, всяка дискриминация, свързана с национална принадлежност, е забранена съгласно принципа, посочен в [член 18 ДФЕС]“.

42 — Относно свободното движение на работници.

43 — Относно свободата на установяване.

44 — Вж. по отношение на член 12 от Споразумението за асоцииране, решение от 30 септември 1987 г., Demirel (12/86, EU:C:1987:400, т. 23), и по отношение на член 13 от Споразумението за асоцииране, решение от 11 май 2000 г., Savas (C-37/98, EU:C:2000:224, т. 42 и 45).

45 — Вж. решение от 24 септември 2013 г., Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, т. 45).

46 — Вж. решения от 11 май 2000 г., Savas (C-37/98, EU:C:2000:224, т. 54), и от 21 октомври 2003 г., Abatay и др. (C-317/01 и C-369/01, EU:C:2003:572, т. 58).

47 — Това е постоянна съдебна практика от решение от 9 февруари 1982 г., Polydor и RSO Records (270/80, EU:C:1982:43, т. 16), насам. Вж. също решение от 24 септември 2013 г., Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, т. 44 и цитираната съдебна практика).

48 — Вж. решение от 24 септември 2013 г., Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, т. 49).

49 — Вж. решение от 31 януари 1984 г., Luisi и Carbone (286/82 и 26/83, EU:C:1984:35, т. 10).

50 — Вж. решение от 24 септември 2013 г., Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, т. 62).

72. Текстът на тази разпоредба е много ясен. Изисква се случаят да е „в областта на прилагане на споразумението“. Точно това обаче не е изпълнено в разглеждания случай. Тук не става въпрос за свободно движение на услуги и освен това Директива 86/653 не се прилага.

73. Поради това, точно както и при член 18 ДФЕС, не може да се прави самостоятелно позоваване на член 9 от Споразумението за асоцииране.

3. Предложен отговор

74. Затова предлагам на втората част на въпроса да се отговори в смисъл, че нито Споразумението за асоцииране, нито Допълнителният протокол изключват закон на държава членка, съгласно който закрила по силата на Директива 86/653 се предоставя само когато търговският представител извършва дейност в тази държава членка, а не когато принципалът е установен в тази държава членка, а търговският представител е установен и извършва дейност в Турция.

IV – **Заключение**

75. С оглед на изложените по-горе съображения предлагам на Съда да отговори на отправения от Rechtbank van Koophandel (Търговски съд Гент) въпрос по следния начин:

„Член 17 от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители, изисква императивна закрила на търговските представители, които извършват дейност в рамките на вътрешния пазар. Той не изключва закон на държава членка, съгласно който такава закрила не се предоставя на търговските представители, които извършват дейност извън рамките на вътрешния пазар.

Нито Споразумението за асоцииране между Европейската икономическа общност и Турция, подписано в Анкара на 12 септември 1963 г. от Република Турция, от една страна, и от държавите членки на ЕИО и от Общността, от друга, и сключено, одобрено и утвърдено от името на Общността с Решение 64/732/ЕИО на Съвета от 23 декември 1963 година, нито Допълнителният протокол, подписан на 23 ноември 1970 г. в Брюксел, и сключен, одобрен и утвърден от името на Общността с Регламент (ЕИО) № 2760/72 на Съвета от 19 декември 1972 г. изключват закон на държава членка, съгласно който закрила по силата на Директива 86/653 се предоставя само когато търговски представител извършва дейност в тази държава членка, а не когато принципалът е установен в тази държава членка, а търговският представител е установен и извършва дейността си в Турция“.